॥ जनमेजय उवाच ॥ कथमार्ष्टिषेणो भगवान् विपुलं तप्तवांस्तपः । सिन्धुद्वीपः कथञ्चापि ब्राह्मण्यं लब्धवांस्तदा । २२८५
देवापिश्च कथं ब्रह्मन् विश्वामित्रश्च सत्तम । तन्ममाचक्ष्व भगवान् परं कौतूहलं हि मे ।
॥ वैशम्पायन उवाच ॥ पुरा कृतयुगे राजन्नार्ष्टिषेणो द्विजोत्तमः । वसन् गुरुकुले नित्यं नित्यमध्ययने रतः ।
तस्य राजन् गुरुकुले वसतो नित्यमेव च । समाप्तिं नागमद्विद्या नापि वेदा विशाम्पते ।
स निर्व्विण्णस्ततो राजंस्तपस्तेपे महातपाः । ततो वै तपसा तेन प्राप्य वेदाननुत्तमान् ।
स विद्वान् वेदयुक्तश्च सिद्धश्चाप्यृषिसत्तमः । तत्र तीर्थे वरान् प्रादात्त्रीनेव सुमहातपाः । २२९०
अस्मिंस्तीर्थे महानद्या अद्यप्रभृति मानवः । आप्लुतो वाजिमेधस्य फलं प्राप्स्यति पुष्कलं ।
अद्यप्रभृति नैवात्र भयं व्यालाद्भविष्यति । अपि चाल्पेन कालेन फलं प्राप्स्यति पुष्कलं ।
एवमुक्त्वा महातेजा जगाम त्रिदिवं मुनिः । एवं सिद्धः स भगवानार्ष्टिषेणः प्रतापवान् ।
तस्मिन्नेव तदा तीर्थे सिन्धुद्वीपः प्रतापवान् । देवापिश्च महाराज ब्राह्मण्यं प्रापतुर्म्महत् ।
तथा च कौशिकस्तात तपोनित्यो जितेन्द्रियः । तपसा वै सुतप्तेन ब्राह्मणत्वमवाप्तवान् । २२९५
गाधिर्नाम महानासीत् क्षत्रियः प्रथितो भुवि । तस्य पुत्रोऽभवद्राजन् विश्वामित्रः प्रतापवान् ।
स राजा कौशिकस्तात महायोग्यभवत् किल । स पुत्रमभिषिच्याथ विश्वामित्रं महातपाः ।
देहन्यासे मनश्चक्रे तमूचुः प्रणताः प्रजाः । न गन्तव्यं महाप्राज्ञ त्राहि चास्मान्महाभयात् ।
एवमुक्तः प्रत्युवाच ततो गाधिः प्रजास्ततः । विश्वस्य जगतो गोप्ता भविष्यति सुतो मम ।
इत्युक्त्वा तु ततो गाधिर्व्विश्वामित्रं निवेश्य च । जगाम त्रिदिवं राजन् विश्वामित्रोऽभवन्नृपः । २३००
न स शक्नोति पृथिवीं यत्नवानपि रक्षितुं । ततः शुश्राव राजा स राक्षसेभ्यो महाभयं ।
निर्ययौ नगराच्चापि चतुरङ्गबलान्वितः । स यात्वा दूरमध्वानं वशिष्ठाश्रममभ्ययात् ।
तस्य ते सैनिका राजंश्चक्रुस्तत्रालयान् बहून् । ततस्तु भगवान् विप्रो वशिष्ठोब्रह्मणःसुतः ।
ददृशेऽथ ततः सर्व्वं भज्यमानं महावनं । तस्य क्रुद्धो महाराज वशिष्ठो मुनिसत्तमः ।
सृजस्व शबरान् घोरान् इति स्वाङ्गमुवाच ह । तयोक्ता साऽसृजद्धेनुः पुरुषान् घोरदर्शनान् । २३०५
ते च तद्बलमासाद्य बभञ्जुः सर्व्वतो दिशं । तच्छ्रुत्वा विद्रुतं सैन्यं विश्वामित्रस्तु गाधिजः ।
तपः परं मन्यमानस्तपस्येव मनो दधे । सोऽस्मिंस्तीर्थवरे राजन् सरस्वत्याः समाहितः ।
नियमैश्चोपवासैश्च कर्षयन्देहमात्मनः । जलाहारो वायुभक्षः पर्णाहारश्च सोऽभवत् ।
तथा स्थण्डिलशायी च ये चान्ये नियमाः पृथक् । असकृत्तस्य देवास्तु व्रतविघ्नं प्रचक्रिरे ।
नचास्य नियमाद्बुद्धिरपयाति महात्मनः । ततः परेण यत्नेन तप्त्वा बहुविधं तपः । २३१०
तेजसा भास्कराकारो गाधिजः समपद्यत । तपसा तु तथा युक्तं विश्वामित्रं पितामहः ।
अमन्यत महातेजा वरदो वरमस्य तत् । स तु वव्रे वरं राजन् स्यामहं ब्राह्मणस्त्विति ।
तथेति चाब्रवीद्ब्रह्मा सर्व्वलोकपितामहः । स लब्ध्वा तपसोग्रेण ब्राह्मणत्वं महायशाः ।
विचचार महीं कृत्स्नां कृतकामः सुरोपमः । तस्मिंस्तीर्थवरे रामः प्रदाय विविधं वसु ।